

บทที่ 1

บทนำ

กาลิหาส

กาลิหาสเป็นกวีผู้ยิ่งใหญ่คนหนึ่งของอินเดีย ไม่มีใครทราบแน่ชัดว่าเขามีชีวิตอยู่ในสมัยใด เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเขามีปรากฏในตำนานว่า เดิมเขาเป็นคนเลี้ยงโคและไม่รู้หนังสือเลยแต่โชคบันดาลให้ได้แต่งงานกับเจ้าหญิงปรียัมคุมะรีผู้หยิ่งว่าคนฉลาด พระธิดาของพระเจ้าวิกรมาทิพย์ แห่งนครอวันตี ในระหว่างที่อยู่ด้วยกันเจ้าหญิงพยายามที่จะทดสอบภูมิปัญญาอยู่เสมอ และท้ายที่สุดนี้ทำให้เขาต้องอ่อนน้อมขอพรจากเจ้าแม่กาลิ เพื่อที่เขาจะเป็นผู้ที่ทรงภูมิปัญญา จนกระทั่งเจ้าแม่กาลิเมตตาและบันดาลให้เป็นผู้มีความสามารถในการประพันธ์และได้เป็นกวีที่มีชื่อเสียงของอินเดีย¹ เนื่องจากไม่มีหลักฐานที่บ่งถึงสมัยที่กาลิหาสมีชีวิตอยู่จึงมีการสันนิษฐานแตกต่างกันไป² แต่เมื่อดูจากข้อสันนิษฐานเหล่านั้นเราพอจะเดาได้ว่ากาลิหาสจะต้องมีชีวิตอยู่หลังคริสตศตวรรษที่ 2 ก่อนคริสตกาล เพราะตัวละครตัวหนึ่งในบทละครเรื่องมาลวิกาคณินิทร คือ พระเจ้าปุชยมิทร เป็นกษัตริย์ใน

¹ Merutuṅga Ācārya, The Prabandha Cintamani or Wishing - Stone of Narrative, translated from original Sanskrit by C.H. Tawney (Calcutta : The Asiatic Society, 1901), pp.5-7. & A.B.Keith, A History of Sanskrit Literature (Delhi : Oxford University Press, 1973), p.80.

² ข้อสันนิษฐานเวลาที่กาลิหาสมีชีวิตอยู่ของกลุ่มต่างๆได้ใน V.V.Mirashi and N.R.Navlekar, Kālidāsa Date Life and Works (Bombay : Popular Prakashan, 1969), chap. 1.

ประวัติศาสตร์ของอินเดีย ผู้ก่อตั้งราชวงศ์คุงคะ ประมาณปี 183 ก่อนคริสตกาล¹ และ
จะไม่ช้าไปกว่า ค.ศ. 600 เพราะในจารึกไอโฮเด ของ บูดเกกินที่ 2 ประมาณ ค.ศ.
634 มีชื่อกาลีดาสจารึกอยู่ด้วยในฐานะกวีผู้ยิ่งใหญ่² ยิ่งกว่านั้น พาณะ กวีผู้ยิ่งใหญ่
ประจำราชสำนักของพระเจ้าหรรษะ ซึ่งครองราชย์ระหว่าง ค.ศ.606-647³ ได้กล่าว
สรรเสริญกาลีดาสไว้ในตอนต้นเรื่องหรรษจริตของเขาค้น⁴ อย่างไรก็ตามเวลาที่
กาลีดาสมีชีวิตอยู่ ที่ผู้รู้ส่วนมากยอมรับ คือ ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 4 และ 5 ในสมัย
ราชวงศ์คุปตะ⁵

แม้ชีวิตของกาลีดาสจะเป็นที่รู้จักน้อยแต่ผลงานของเขาได้รับความสนใจอย่าง
กว้างขวาง ผลงานที่ท่านผู้นี้ยอมรับว่าเป็นของกาลีดาส มี บทความ 3 เรื่อง คือ

¹A.L.Basham, The Wonder that was India (London : Sidgwick and Jackson, 1961), pp.57-8.

²V.V.Mirashi and N.R.Navlekar, Kālidāsa Date Life and Works..., p.5.

³B.G.Gokhale, "Harsa" Encyclopedia Americana International Edition 13 (1975):825.

⁴P.V.Kane, tr. The Harsacarita of Bānabhaṭṭa (Delhi : Motilal Banarsidass, 1973), I, 16.

nirgatāsu na vā kasya kālidāsasya sūktiṣu /
prītir madhurasāndrāsu mañjarīṣv iva jāyate //

⁵C.K.Raja, Survey of Sanskrit Literature (Bombay : Bharatiya Vidya Bhavan, 1962), p.97 ; A.B.Keith, A History of Sanskrit Literature..., pp.80-2. & V.V.Mirashi and N.R.Navlekar, Kālidāsa Date Life and Works..., pp.26-35.

มาลวิกาคณินิมิตร (มาลวิกาคณินิมิตร), วิกร โมรวคีย (วิกร โมรวคีย), ศกุนตลา (ศกุนตล) มหากาพย์ 2 เรื่องคือ รชวงศ (รชวงศ) และ กุมารสมภพ (กุมารลัภ) และ ตำนานอีก 2 เรื่องคือ ฤคสังหาร (ฤคสังหาร) และ เมฆทุต (เมฆทุต) งานของกาลิธาสทั้งหมดได้ มีผู้แปลเป็นภาษาอื่นแล้วทั้งสิ้นและได้รับความสนใจทั่วไป ในบรรคางานทั้งหมดของ กาลิธาส บทละคร เรื่องศกุนตลา ได้รับยกย่องว่าเป็นบทละครที่ดีเยี่ยม¹ และเป็นงาน ที่ทำให้กาลิธาสมีชื่อเสียงและเป็นที่ยูจักกว้างขวางมากที่สุด

เรื่องย่อและแนวการเขียนบทละครของกาลิธาส

1. มาลวิกาคณินิมิตร

มาลวิกาคณินิมิตรเป็นบทละครประเภท นาฏกะ² มี 5 องก์ มีเรื่อง ย่อ ดังนี้

องก์ที่ 1 ฉากเกริ่นนำเรื่อง สาวใช้สองคนคุยกันถึงเรื่องที่พระเจ้า อัคณิมิตรได้เห็นภาพมาลวิกา นางกำนัลคนใหม่ของพระนางชาริตีจากรูปภาพซึ่งพระนาง ชาริตีสั่งให้วาดและรู้สึกพอใจในความงดงามของมาลวิกามาก และได้ขอร้องให้วิษุกะ หาดทางช่วยเหลือให้ได้พบกับมาลวิกา ส่วนมาลวิกานั้นพระนางชาริตีได้ให้ฝึกหัดพร้อมร ากับครูคนทาส เนื่องจากหล่อนมีความสามารถมากจึงเป็นที่โปรดปรานของครูผู้สอนยิ่ง

¹ M.R.Kale, tr. The Vikramorvasiyam of Kālidāsa 11th ed. (Delhi : Motilal Banarsidass, 1967), intro. p. 13.

² นาฏกะ เป็นละครประเภทหนึ่งของละครสันสกฤตที่มีเนื้อเรื่องเป็นเรื่อง เกี่ยวกับความรักและความกล้าหาญซึ่งนำมาจากเทพประวัติหรือคัมภีร์สำคัญๆ พระเอก อาจจะเป็นเทพเจ้า เทพเจ้าที่อวตารมาเป็นมนุษย์ นักพรตหรือคนธรรพ์ จำนวนองก์มี ได้ตั้งแต่ 5-10 องก์ ดู Sah., VI, 280.

ภายหลังจากฉากนำเรื่อง พระเจ้าอัคนิมิตร โกรธกษัตริย์เมืองวิทรรณมาก เมื่อได้ข่าว กษัตริย์เมืองวิทรรณไม่ยอมปล่อยพี่ชายของเจ้าหญิงที่พระองค์ขออภิเษกสมรสด้วยและไม่ยอมตามหาเจ้าหญิงที่หายสาบสูญไปจนกว่าพระเจ้าอัคนิมิตรจะยอมปล่อยเสนาบคี่ของ กษัตริย์เมารยะผู้เป็นเชลย พระเจ้าอัคนิมิตรจึงสั่งให้วีร เสนกุมทัพเมืองวิทศาไปที่ เมืองวิทรรณทันที ฝ่ายวิทุษกะเข้ามาทูลพระเจ้าอัคนิมิตรถึงแผนการที่จะให้พระเจ้า อัคนิมิตรได้พบกับมาลวิกาวา จะให้ครูพ่อนำทั้งสองคือ ครูคนทาส กับ ครูหัตถ์ค จักศิษย์ที่ดีที่สุดของตนมาพ่อนำหน้าทีหนึ่ง เพื่อพิสูจน์ว่าใครมีความสามารถในการสอน กว่ากัน

องก์ที่ 2 ภายในห้องพระโรง ศิษย์ของครูคนทาสคือ มาลวิกาได้ออกมา พ่อนำถวายก่อน มาลวิกาพ่อนำได้สวยงามเป็นที่ชื่นชอบของพระเจ้าอัคนิมิตรยิ่งนัก จากการที่ได้พบเห็นมาลวิกาครั้งนี้ พระเจ้าอัคนิมิตรยิ่งเพิ่มความรักในมาลวิกามาก ยิ่งขึ้น

องก์ที่ 3 ฉากนำเรื่องสาวใช้คุยกันถึงผลการตัดสินการพ่อนำว่าครูคนทาส มีความสามารถในการสอนกว่าครูหัตถ์ค หลังจากฉากนำเรื่อง วิทุษกะหวังจะให้ พระเจ้าอัคนิมิตรผ่อนคลายความคิดถึงมาลวิกาเสียบ้างจึงเชิญพระเจ้าอัคนิมิตรให้เข้าไปในอุทยานเพื่อนั่งชิงช้าเล่นกับอีราวตีตามสัญญาที่เคยให้ไว้ต่อกัน พระเจ้าอัคนิมิตรจึง เข้าไปในอุทยานพร้อมด้วยวิทุษกะ เมื่อไปถึงก็พบมาลวิกากับพุดลาวลิกากำลังแต่งตัว ตามรับสั่งของพระนางชาริณีเพื่อทำพิธีเอาเท้าเตะต้นขอโศกเพื่อให้มีดอกคามฤฎกาล พระเจ้าอัคนิมิตรได้แอบคุนางทั้งสองอยู่และได้ทราบจากการคุยกันของพุดลาวลิกากับ มาลวิกาวา มาลวิกาก็รักพระองค์เช่นกัน พระเจ้าอัคนิมิตรจึงถือโอกาสนั้นเปิดเผยความ รักของพระองค์ต่อมาลวิกา เหตุการณ์ครั้งนี้อีราวตีผู้ซึ่งเข้ามาในอุทยานเพื่อจะมาพบกับ พระเจ้าอัคนิมิตรตามสัญญา ได้มาพบเห็นเข้าโดยบังเอิญ อีราวตีโกรธนางทั้งสองและ พระเจ้าอัคนิมิตรมากและได้นำเรื่องนี้ไปทูลพระนางชาริณี

องก์ที่ 4 มาลวิกาและพุดลาวลิกาถูกพระนางสั่งให้ขังไว้ ต่อมาวิทุษกะออก ุบายช่วยนางทั้งสองออกจากห้องขังและพาไปอยู่ที่สมุทรคฤหาสน์เพื่อให้มาลวิกาได้พบ กับพระเจ้าอัคนิมิตรได้สะดวก แต่เหตุการณ์ก็ไม่เป็นไปตามที่คิดเพราะอีราวตีก็มาพบ

เห็นเข้าโดยบังเอิญอีกครั้งหนึ่ง แต่ไม่มีเหตุการณ์อะไรร้ายแรง เพราะพอดีมีผู้มาแจ้งว่า เจ้าหญิงวสุธิดามีตกใจถึงถึงคลงะ ขอให้พระเจ้าอัครนิมิตร์รีบไปปลอบให้หายตกใจ

องค์ที่ 5 ในฉานก่นำเรื่องสาวใช้ได้คุยถึงเรื่องอโศกออกคอกบานสะพรั่งและคุยกันถึงข่าวที่วีรเสนชนะศึกเมืองวิทรรภคัวย หลังจากฉานก่นำเรื่องแล้ว พระเจ้าอัครนิมิตร์ได้เข้าไปในอุทยานตามคำเชิญของพระนางชาริณี ในโอกาสนั้นเรื่องราวเกี่ยวกับมาลวิกาก็ถูกเปิดเผยออกมาเมื่อปุโรหิตพาหญิงสาวเมืองวิทรรภผู้มีความสามารถในการผ่อนรำมาถวายและนางทั้งสองนั้นจำได้ว่า มาลวิกาเป็นเจ้าหญิงเมืองวิทรรภที่หายไปอย่างลึกลับ นางทั้งสองได้เปิดเผยความจริงให้ทุกคนได้ทราบว่า มาลวิกาเป็นเจ้าหญิงเมืองวิทรรภที่พระเจ้าอัครนิมิตร์ต้องการจะอภิเษกสมรสด้วย แต่ได้หายไปอย่างลึกลับขณะที่เดินทางมายังเมืองวิทศาเพราะถูกทหารเมืองวิทรรภดักขุมโจมตี ต่อจากนั้น ปรีวราชิกาก็เปิดเผยตัวเองว่า ตนเป็นน้องสาวของ สุมติเสนาบดีของมาชวเสนพี่ชายของมาลวิกาที่ได้ร่วมเดินทางมาช่วย เมื่อถูกทหารเมืองวิทรรภดักขุมโจมตีนั้น มาชวเสนพี่ชายของมาลวิกาถูกจับ ส่วนมาลวิกาและตนนั้นสุมติพี่ชายได้พาหนีไปได้ ในระหว่างที่เดินทางก่อนนั้น โจรดักปล้น พี่ชายของตนถูกฆ่าตาย มาลวิกาได้แยกกับคนในตอนที่ไม่มีใครทราบว่า มาลวิกาหายไปไหน ส่วนตนเองเมื่อทำศพพี่ชายแล้วก็ถือเพศนักบวชเดินทางมาสู่สำนักนี้ และได้พบมาลวิกาอีกครั้งหนึ่ง เมื่อทราบความจริงเช่นนั้นพระนางชาริณีจึงยินยอมยกมาลวิกาให้เป็นมเหสีองค์หนึ่งของพระเจ้าอัครนิมิตร์

2. วิกิรโมรเวศีย

วิกิรโมรเวศียเป็นบทละครประเภทไตรภูกะ¹ มี 5 องก์มีเนื้อเรื่องดังนี้
องค์ที่ 1 ท้าวปุรุรวิสได้ช่วย เหลืออุรวศีและจิตร เลขาจากการที่ถูกอสูรลักพาตัวไปกลับคืนมามอบให้เพื่อนนางอัปสรทั้งหลายซึ่งรอนางที่ยอกเขาเหมกฏในขณะ

¹ ไตรภูกะ คือละครประเภทหนึ่งมีลักษณะคล้ายนาฏกะหลายประการ จำนวนองก์อาจมีได้ตั้งแต่ 5-9 องก์เนื้อเรื่องเป็นเรื่องที่เอามาจากตำนานเช่นเกี่ยวกับนาฏกะต่างกันที่ไตรภูกะมีตัวละครที่เป็นมนุษย์และชาวสวรรค์ กู Sāh., VI, 558.

ท้าวปฐุมภ์วิธเคินทางกลับพื้นโลกภายหลังจากเข้าเฝ้าพระสุริยเทพบนสวรรค์และมอบนางอัปสรทั้งหลายให้แก่จิตรรถ ราชานแห่งนครผู้ซึ่งพระอินทร์มอบหมายให้มาช่วยเหลือ เหล่านางอัปสรเพื่อพาไปเฝ้าพระอินทร์ต่อไป ท้าวปฐุมภ์วิธผู้ซึ่งขณะนั้นรู้สึกพอใจในความงามของฉรรวสีมาก ขอเคินทางกลับสู่นครประคิษฐาน

องค์ที่ 2 ในฉกานำ ท้าวปฐุมภ์วิธเมื่อกลับถึงนครประคิษฐานรู้สึกไม่สบายใจเลย เพราะคิดถึงฉรรวสี พระนางเอาคืนรีบเหลือของท้าวปฐุมภ์วิธสังเกตเห็นว่าหลังจากกลับจากสวรรค์ครั้งนี้ ท้าวปฐุมภ์วิธเปลี่ยนแปลงไปมากจึงสั่งให้นางกำนัลไปสืบความลับจากวิหุชกะ ได้ความว่า ท้าวปฐุมภ์วิธกำลังหลงรักนางอัปสรผู้หนึ่งชื่อ ฉรรวสี หลังจากฉกานำเรื่องฉรรวสีซึ่งหลงรักท้าวปฐุมภ์วิธตั้งแต่ครั้งที่ท้าวปฐุมภ์วิธได้ช่วยเหลือที่ยอดเขาเหมกฏ ได้ลงจากสวรรค์พร้อมด้วยจิตรรถเสขามาสู่สวนขวัญขณะที่ท้าวปฐุมภ์วิธกำลังระบายความในใจให้วิหุชกะฟังอยู่ ฉรรวสีจึงทราบวาท้าวปฐุมภ์วิธรักตนเช่นกัน จึงเขียนสารระบายความในใจของตนเองลงบนใบไม้ที่นางเนรมิตรขึ้นส่งไปให้ท้าวปฐุมภ์วิธ มีต้นที่ฉรรวสีและท้าวปฐุมภ์วิธจะได้พูดคุยกัน ฉรรวสีก็ถูกเรียกตัวกลับสวรรค์เพื่อให้แสดงละคร ฝ่ายพระนางเอาคืนรีซึ่งทราบความลับนี้จากนิปฏิกาสาวไซ้แล้วก็ตั้งใจว่าจะไปเฝ้าท้าวปฐุมภ์วิธเพื่อสืบให้รู้แน่ด้วยตนเองอีกครั้งหนึ่งในระหว่างที่เคินทางไปนั้น ลมได้พัดเอาใบไม้ที่ฉรรวสีเขียนระบายความในใจไว้และท้าวปฐุมภ์วิธมอบให้ วิหุชกะเก็บรักษาไว้วันปลิวไปตกบนมือของพระนางเอาคืนรี พระนางจึงทราบเรื่องนั้นอย่างชัดเจนและโกรธท้าวปฐุมภ์วิธอย่างมาก

องค์ที่ 3 ในฉกานำเรื่องศิษย์ของภรทมนีสองคนคุยกันถึงเรื่องที่เกิดขึ้นในตอน ที่ ภรทมนีสักแสดงละครเรื่องลักษมีสยัมพร (ลักษมีส่วยวรร) เสนอต่อหมู่เทพว่า ขณะที่แสดงอยู่นั้นฉรรวสีผู้แสดงเป็นพระลักษมีพุกผิบท คือ เมื่อเมเนกาผู้แสดงเป็นนารุณีถามฉรรวสีว่า "เธอมอบหัวใจให้ผู้ใด" ตามบทฉรรวสีจะต้องตอบว่า "ปฐุมภ์วิธ (คือ พระวิษณุ)" แต่ฉรรวสีกลับตอบว่า "ปฐุมภ์วิธ" ด้วยเหตุนี้ทำให้ภรทมนีสโกรธและสาปนางไม่ให้อยู่บนสวรรค์ พระอินทร์ส่งสารจึงให้ความอนุเคราะห์ให้อุชราพาไปเป็นคู่ครองของท้าวปฐุมภ์วิธได้ จนกว่าท้าวปฐุมภ์วิธจะได้เห็นหน้าบุตรที่เกิดจากนาง หลังจากฉกานำเรื่องแล้ว ฉรรวสีก็ลงมาเฝ้าท้าวปฐุมภ์วิธพร้อมด้วยจิตรรถเสข เมื่อลงมาถึงเมืองประคิษฐาน ฉรรวสีได้เห็น

เหตุการณ์ตอนที่พระนางเอาสินรีประกอบพิธีปริยานุประสาธนะเพื่อขอขมาต่อท้าวปฐุมุรวัส และในพิธีนั้น พระนางเอาสินรียินยอมให้ท้าวปฐุมุรวัสแต่งงานกับสตรีอื่นได้ ด้วยเหตุนี้ ท้าวปฐุมุรวัสจึงรับเอาอรวรสีเป็นมเหสีอีกองค์หนึ่งได้โดยสะดวก

องค์ที่ 4 ในฉากนำเรื่อง จิตร เลขาและสหัชชยาเพื่อนของอรวรสีได้คุยกันถึง เรื่องเคราะห์กรรมของอรวรสีว่า ในตอนที่ท้าวปฐุมุรวัสพาอรวรสีท่องเที่ยวไปในป่าคันธมาหน นั้น ท้าวปฐุมุรวัสได้จ้องมองวิทยากรสาวผู้หนึ่งเป็นเวลานานเบ้เหตุให้อรวรสีหึงและเกินหนึ ท้าวปฐุมุรวัสไปจนลวงล้ำเข้าไปในอุทยานของพระสกันธกุมารซึ่งห้ามสตรีเข้าไป ทันทีที่ อรวรสีลวงล้ำเข้าไปในอุทยานนั้นร่างของอรวรสีก็กลายเป็นเถาวัลย์ หลังจากฉากนำเรื่อง ท้าวปฐุมุรวัสไม่ทราบความข้อนีจึงคร่ำครวญหาอรวรสีไปทั่วทั้งป่า จนกระทั่งไปพบแก้วสังคมนี ซึ่ง เป็นแก้วที่ช่วยให้ผู้พลัดพรากจากคนรักได้พบรักดังเดิม เมื่อได้แก้วสังคมนีแล้วท้าวปฐุมุรวัส ได้โอบเถาวัลย์เถาหนึ่งโดยเข้าใจว่าเป็นอรวรสี และเถาวัลย์นั้นก็กลายเป็นอรวรสี อรวรสี จึงเล่าความจริงให้ท้าวปฐุมุรวัสฟังแล้วก็พากันกลับเมือง

องค์ที่ 5 ท้าวปฐุมุรวัสครองเมืองอย่างมีความสุขเรื่อยมา จนกระทั่งวันหนึ่ง เขี่ยวมาคามเอาแก้วสังคมนีไป ท้าวปฐุมุรวัสพยายามยิงเขี่ยวตัวนั้นแต่ยิงไม่ถูก ต่อ จากนั้นไม่นานวิหุชกะเข้ามาทูลว่า เขี่ยวตัวนั้นถูกใครก็ไม่รู้ยิงตายและคนได้นำศรและ แก้วสังคมนีมาคืนด้วยแล้ว ท้าวปฐุมุรวัสอ่านอักษรบนศรนั้นก็ทราบว่าผู้ที่ยิงเขี่ยวตัวนั้น จะต้องเป็นบุตรของพระองค์เอง ท้าวปฐุมุรวัสรู้สึกแปลกใจมากเพราะไม่รู้ว่ามีนเป็นไป ได้อย่างไร แต่แล้วความก็กระจ่างขึ้นเมื่อนางดาบสีฟ้าเด็กผู้ชายคนหนึ่งมามอบให้อรวรสี และอรวรสีเล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟังว่า นางได้รับคำสั่งจากพระอินทร์ให้อยู่ร่วมกับท้าวปฐุมุรวัส จนกว่าท้าวปฐุมุรวัสเห็นหน้าบุตรที่เกิดจากตน นางกลัวว่าจะต้องพลัดพรากจากสามีเหมือน ก่อนอีก จึงมอบบุตรให้ฤๅษีจยวนเป็นผู้เลี้ยงดูและให้การศึกษาระดับนี้ถึง เวลาที่นางจะต้อง กลับสู่สวรรค์ซึ่งเป็นสิ่งที่เลี้ยงไม่ได้ ท้าวปฐุมุรวัสตัดสินใจมอบราชสมบัติให้บุตรและ พระองค์เองจะขอเข้าป่า ก็พอดีฤๅษีนารถมาแจ้งข่าวว่า พระอินทร์ยินยอมให้อรวรสีอยู่ร่วม กับท้าวปฐุมุรวัสต่อไปจนกว่าจะตายจากกัน

3. ศกุนตลา

ศกุนตลาเป็นบทละครประเภทนาฏกะมี 7 องก์ มีเนื้อเรื่องย่อ ดังนี้
 องก์ที่ 1 ท้าวหุษยนต์ได้ออกล่าสัตว์ในป่าใกล้อาศรมของฤๅษีกัณณะและไล่ตามกวางตัวหนึ่งไปจนถึงประตูอาศรม นักบวชได้ขอร้องไว้ไม่ให้ช่ากวางตัวนั้นและเชื่อเชิญให้ท้าวหุษยนต์เข้าไปในอาศรมซึ่งขณะนั้นฤๅษีกัณณะผู้เป็นหัวหน้าของอาศรมเดินทางไปทำพิธีเสกาะเคราะห์ให้ศกุนตลาที่โสมเกียรติ และมอบหมายให้ศกุนตลาเป็นผู้รับแขกแทน ท้าวหุษยนต์แอบคุยศกุนตลากับเพื่อนสาวทั้งสองคือ ปริยัมวทาและอนสุยากำลังรคน้ำคั้นไม่อยู่ ท้าวหุษยนต์ได้โอกาสเข้าไปช่วยเหลื่อศกุนตลาเนื่องจากฝั่งบิณมารบกวนนาง และท้าวหุษยนต์ได้รับการต้อนรับอย่างดีจากหญิงสาวทั้งสาม จากการพบกับศกุนตลาในครั้งนี้ท้าวหุษยนต์พอใจในตัวศกุนตลามากถึงกับสอบถามประวัติของศกุนตลาจากเพื่อนสาวของนาง

องก์ที่ 2 ท้าวหุษยนต์เมื่อกลับสู่ค่ายพักได้แต่คิดถึงศกุนตลาไม่ได้หลับนอนตลอดคืนและรุ่งขึ้นวันใหม่ก็ตัดสินใจคล่าสัตว์ และพอกับกับศิษย์ของฤๅษีกัณณะได้เชื่อเชิญให้เข้าไปพักในอาศรมเพื่อจะได้ช่วยป้องกันภัยขณะที่ฤๅษีกัณณะไม่อยู่ ท้าวหุษยนต์รับคำเชิญและส่งวิหุษกะพร้อมด้วยผู้ติดตามทั้งหมดกลับวังก่อน

องก์ที่ 3 ท้าวหุษยนต์คิดถึงศกุนตลามากและปรารถนาที่จะพบนางจึงไปดักพบที่ฝั่งน้ำมาลีนี้ และที่นั่นท้าวหุษยนต์ได้แอบฟังศกุนตลากับเพื่อนสาวคุยกัน ท้าวหุษยนต์ทราบว่ศกุนตลาไม่สบายเพราะคิดถึงพระองค์และยังได้ยืนยันว่าศกุนตลารักพระองค์และขอร้องให้เพื่อนสาวช่วยเหลื่อด้วย เพื่อนสาวทั้งสองของศกุนตลาพยายามช่วยเหลื่อให้ทั้งสองได้พบกันและในที่สุดท้าวหุษยนต์ได้พบกับศกุนตลาและเปิดเผยความรักที่มีต่อกัน

องก์ที่ 4 ในฉากนำเรื่อง อนสุยากคุยกับปริยัมวทาถึงการแต่งงานแบบคนธรรมดาวิว่าห์ของท้าวหุษยนต์กับศกุนตลา ขณะที่ทั้งสองกำลังคุยกันอยู่นั้น ฤๅษีหุรวาสได้มาเยี่ยมอาศรมแต่ไม่มีผู้ใดออกมาต้อนรับ ฤๅษีหุรวาสโกรธมากและสาปศกุนตลาว่า ขอให้คนที่นางกำลังคิดถึงจงล้มนาง แต่ปริยัมวทาและอนสุยากได้อ้อนวอนให้ยกโทษให้แก่ศกุนตลา ฤๅษีหุรวาสไม่อาจถอนคำสาปได้จึงอ่อนคำสาปให้เบาลงว่า คำสาปนี้จะสิ้นสุดเมื่อ

คนรักของศกุนตลาเห็นของที่ระลึก เรื่องที่เกิดขึ้นครั้งนี้เพื่อนสาวทั้งสองของศกุนตลาปิดไว้เป็นความลับไม่ยอมบอกใครทั้งสิ้นแม้แต่ตัวศกุนตลาเอง หลังจากฉกานำเรื่องแล้ว เมื่อฤๅษีก็แวะกลับจากโสมเคียรด์และรู้เรื่องเกี่ยวกับท้าวทุษยันต์กับศกุนตลาด้วยอำนาจวิเศษ จึงจัดการให้ศกุนตลาเดินทางไปหาสามีของนางในทันที

องค์ที่ 5 ศกุนตลาพร้อมด้วยผู้ติดตามได้ไปถึงสำนักของท้าวทุษยันต์ และได้รับการต้อนรับตามสมควร ท้าวทุษยันต์จำผู้ที่มาเยือนไม่ได้เลย ทั้งพี่เลี้ยงและศกุนตลาเองจึงต้องเล่าเหตุการณ์ต่างๆในอาศรมให้ฟังเพื่อว่าท้าวทุษยันต์จะรำลึกได้บ้าง แต่ท้าวทุษยันต์ก็ยังไม่รำลึกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอาศรมไม่ได้เลย แม้ศกุนตลาจะเปิดหน้าอกให้เห็นฉัทท้าวทุษยันต์ก็ยังนึกอะไรไม่ออกจึงปฏิเสธที่จะรับศกุนตลาไว้เป็นภรรยา ในขณะที่นางฟ้าसानุมตี ผู้เป็นเพื่อนของเมณฑา แม่ของศกุนตลาและเป็นผู้คอยดูแลสวัสดิภาพของศกุนตลาอยู่ได้มาพาศกุนตลาหายไปและได้พาไปฝากไว้กับฤๅษีมารีจ (กัศยป) และต่อมาศกุนตลาก็คลอดบุตรที่นั่น

องค์ที่ 6 ในฉกานำเรื่อง ตำรวจจับชาวประมงผู้หนึ่งซึ่งนำแหวนที่มีนามของท้าวทุษยันต์มาขาย และสอบสวนได้ความว่า เขาจับปลาตัวหนึ่งได้และเมื่อผ่าท้องปลาตัวนั้นก็พบแหวนอยู่ในท้องปลานั้น พนักงานได้นำเรื่องแหวนไปทูลท้าวทุษยันต์ ท้าวทุษยันต์เมื่อเห็นแหวนนั้นก็ระลึกความหลังได้ทั้งหมดและรู้สึกเสียใจที่ไม่ได้รับศกุนตลาไว้ ภายหลังจากฉกานำเรื่อง นางฟ้าसानุมตี ซึ่งได้กำบังตนมาคอยสืบเรื่องราวของท้าวทุษยันต์อยู่ เมื่อได้ทราบข่าวท้าวทุษยันต์เองก็ไม่สบายใจที่ไม่ยอมรับศกุนตลาไว้ อีกทั้งได้คิดถึงผู้ที่สืบเชื้อสายของตนด้วย และท้าวทุษยันต์ก็อยากพบศกุนตลาอย่างยิ่ง เช่นนั้นसानุมตีจึงหวังที่จะช่วยเหลือให้ทั้งสองได้พบกัน ก็พอดี มาคลีลงมาขอให้ท้าวทุษยันต์ไปช่วยปราบอสูรท้าวทุษยันต์จึงขึ้นสวรรค์ไปพร้อมกับมาคลี

องค์ที่ 7 ท้าวทุษยันต์ปราบอสูรได้สำเร็จและเดินทางกลับพื้นโลก ขณะเดินทางกลับ ท้าวทุษยันต์เห็นสวนของฤๅษีกัศยปสวยงามมากจึงขอให้มาคลีพาไป ขณะที่ท้าวทุษยันต์ชมสวนของฤๅษีกัศยปอยู่นั้นเห็นเด็กชายผู้หนึ่งกำลังเล่นอยู่กับสิงโตจึงเข้าไปไต่ถามได้ความว่า เด็กนั้นเป็นบุตรของพระองค์เองที่เกิดจากศกุนตลา ท้าวทุษยันต์

จึงขอพบศกุนตลา และในที่สุดท้าวทุษยันต์ก็กับศกุนตลาได้อยู่ด้วยกัน ฤๅษีก็ศยปและนาง
อหิไค้ให้พรแก่บุคคลทั้งสามพร้อมทั้งตั้งชื่อบุตรให้ว่า ภรต

C.Kunhan Raja ได้วิจารณ์แนวการเขียนบทละครของกาลิธาสไว้พอสรุป
ได้ว่า งานประพันธ์โดยทั่วไปของกาลิธาสแสดงให้เห็นว่า กาลิธาสชอบธรรมชาติ
มากที่สุด จึงมีกล่าวถึงธรรมชาติเป็นเรื่องเด่นที่สุดในงานทุกชิ้น และชอบพรรณนาถึง
หญิงสาวเป็นอันคับรองลงมา และถัดจากบทหญิงสาวคือบทของผู้กล้าหาญ ในบรรดาคำ
ละครด้วยกัน กาลิธาสให้ความสำคัญแก่ตัวละครผู้หญิงมากกว่าตัวละครอื่นๆ ดังจะเห็น
ได้จากชื่อบทละครทั้งสามเรื่อง กาลิธาสใช้ชื่อนางเอกเป็นชื่อเรื่อง จะมีชื่อพระเอกอยู่
ร่วมด้วยก็เพียงเรื่องเดียว คือ มาลวิกาคนิมิตร์ ส่วนอีกสองเรื่องคือ วิกรโมรเวศียและ
ศกุนตลา เขาไม่ได้เอาชื่อพระเอกมาใส่ไว้ในชื่อเรื่องเลย นอกจากนี้ ในบทละครของ
กาลิธาสเราจะพบว่า บทบาทของหญิงสาวจะดึงดูดความสนใจมากกว่าตัวละครอื่นๆ เช่น
ในบทละครเรื่องศกุนตลา เพื่อนสาวทั้งสองของศกุนตลา คือ ปริยัมวาทกับอนสูยามีบทบาท
ทำให้เรื่องดำเนินไปได้อย่างน่าสนใจ และในบทละครเรื่อง มาลวิกาคนิมิตร์ตัวละคร
ที่น่าสนใจที่สุดคือ ปริวาริศา นักบวชสตรีซึ่งเคยรู้จักนางเอกมาก่อนและต้องพลัดพราก
จากกัน ภายหลังได้ปลอมตัวมาอยู่ในสำนักที่นางเอกเป็นข้ารับใช้ และได้พบกับนางเอก
อีกและ พงุลวาลิกาเพื่อนสาวคนใหม่ที่แสนฉลาดของมาลวิกานั้น เป็นผู้ช่วยให้เรื่อง
ดำเนินไปอย่างดี การที่กาลิธาสให้ความสนใจและให้ความสำคัญแก่ตัวละครหญิงมาก
เช่นนี้ เพราะกาลิธาสเห็นว่า สังคมอินเดียในครั้งนั้นตั้งแต่สมัยพระเวทมา มีการแบ่งแยกชนชั้น
เป็นชนชั้นสูงและชนชั้นต่ำและในจำนวนนี้สตรีจัดอยู่ในชนชั้นต่ำ ทั้งนี้เพราะคนอินเดียมี
ความคิดสืบทอดกันมาว่า สตรีเป็นที่อาศัยอยู่ของบาปและเป็นต้นเหตุให้เกิดความยุ่งยาก
ลำบากในโลกนี้ กาลิธาสมีความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงความคิดเกี่ยวกับคุณค่าของ
คนเสียใหม่โดยไม่ต้องคำนึงถึงชนชั้นและเพศอีกต่อไป ¹

¹ สรุปจากความคิดเห็นของ C.Kunhan Raja, Kālidāsa : A Cultural Study (Waltair : Andhra University, 1956), pp.47-58.

ความเป็นมาของปัญหา

ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า กาลิทาสเป็นกวีที่มีความคิดสร้างสรรค์และเป็นกวีที่มีชื่อเสียงเป็นที่สรรเสริญโดยทั่วไป ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษางานของเขา โดยเลือกศึกษาเฉพาะบทละคร เพราะเห็นว่าเป็นงานที่สร้างชื่อเสียงให้แก่กาลิทาสมากที่สุด และอีกประการหนึ่งเนื่องจากว่า อินเตียมีตำราเกี่ยวกับการละคร โดยเฉพาะอีกด้วย ผู้วิจัยจึงสนใจอยากจะได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างบทละครกับตำราการละครนั้น อนึ่งนางเอกในบทละครที่กาลิทาสแต่งมีฐานะแตกต่างกันไปคนละแบบกล่าวคือ มาลวิกาเป็นเจ้าหญิงที่โชคชะตาบันดาลให้มาเป็นข้ารับใช้, อูรวาคีเป็นอัสรที่ถูกสาปให้มาอยู่ในโลกมนุษย์ และศกุนตลาเป็นหญิงสาวที่อยู่ในอาศรมของผู้บำเพ็ญพรต ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษานางเอกในบทละครของกาลิทาสด้วยเหตุนี้

วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากบทละครของกาลิทาสทั้งสามเรื่องคือ มาลวิกาคนิมิตร์ วิกิรโมรวคิย และศกุนตลา และจากตำราการละคร สันสกฤต 3 เล่มคือ นาฏยศาสตร์ ทศรูป และ สาทิตยทรรปณะ ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของนางเอกในบทละครของกาลิทาสกับนางเอกในตำราการละคร สันสกฤต
2. เพื่อศึกษารูปร่างของสตรีอินเดียที่ปรากฏในบทละครของกาลิทาส
3. เพื่อศึกษาการแต่งกายของสตรีอินเดียที่ปรากฏในบทละครของกาลิทาส

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ค้นคว้าประวัติของกาลิทาส
2. ศึกษาตำรานาฏยศาสตร์ของภคมุนีในส่วนที่กล่าวถึงนางเอกอย่างละเอียด
3. ศึกษาความสัมพันธ์ของนางเอกในบทละครของกาลิทาสกับนางเอกในตำรานาฏยศาสตร์

4. ศึกษาทศรูป และ สาคหคยทรรปณะ ซงเบงคํารากการลครทแงลหงนาฏย-ศาศทรแงลหงสมยของกาลลทาสว มลลคเกนทแถกคางจาก นาฏยศาศทรบางหรอไม และ ลกนาคว บลลครของกาลลทาสมลลคสมพนทคํารากการลครลหงบางหรอไม

5. ลกษารูานะแะวฒนธรรมคานการแถกกายของสทรอคนเคยทปรากฎในบลลครของกาลลทาส

ปรโยชนทคาควจะลรบจากการวจยนลลคทงนล

1. ลลคความรูเกยวทบงเอกในบลลครของกาลลทาสแะนงเอกในคํารากการลครลลคกฤค

2. เบนลลคขอมูลแกยทลสนลจะลลคขวารลคคลเปรยบเทยบเรองลลคขณะนงเอกในบลลครลลคกฤคทบงเอกในบลลครลลค

3. ลลคความรูเกยวทบงสทรอคนเคยในสมยของกาลลทาสลคานรูานะแะวฒนธรรมคานการแถกกาย

ศูนยวทยทรรพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย